

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Кафедра всесвітньої історії

Збірник матеріалів
Першої науково-практичної міжвузівської конференції
**„Слов’янські народи в історичному
процесі: генезис проблеми”**

(на основі школи „Історії слов’янських народів”)

Керівник – заслужений діяч науки і техніки України,
член-кореспондент Академії педагогічних і соціальних наук та
Міжнародної слов’янської академії, кандидат історичних наук,
ректор РДГУ, професор *Постоловський Руслан Михайлович*

5 грудня 2006 року

*За науковою редакцією члена-кореспондента,
професора Р.М.Постоловського*

УДК 32
ББК 66.0
П 16

Збірник матеріалів Першої науково-практичної міжвузівської конференції „Слов’янські народи в історичному процесі: генезис проблеми”. – Рівне: РДГУ, 2007. – 153 с.

Редакційна колегія:

Постоловський Р.М. - голова, кандидат історичних наук, професор,
член-кореспондент Міжнародної Слов’янської
академії наук, ректор РДГУ

Савчук П.О. - заступник голови, кандидат історичних наук,
Гон М.М. - відповідальний секретар, кандидат політи-
чних наук, доцент, докторант Київського
національного університету будівництва і
архітектури

Жилюк С.І. - доктор історичних наук, завідувач кафедри
політичних наук РДГУ

Шеретюк В.М. - доцент кафедри всесвітньої історії РДГУ
- кандидат історичних наук, декан історико-
соціологічного факультету

Рецензенти:

Савчук Б.О. - доктор історичних наук, професор, завідувач
кафедри Прикарпатського національного
педагогічного університету

Троян С.С. - доктор історичних наук, професор, завідувач
кафедри міжнародних відносин і
країнознавства РІС КСУ

Друкується за рішенням Вченої ради РДГУ
(протокол № 8 від 30 березня 2007 р.)

РІВНЕ – 2007

8. Церква і нарід.1938.-Ч.4,6.
9. Шлях.-1938.-Ч.3.
10. Власовський І. Нарис історії української православної церкви. - Нью-Йорк, 1966. -Т.IV - 439 с.
11. Крамар Ю. Українсько - польські міжконфесійні стосунки на Волині напередодні Другої світової війни // У пошуках правди. Збірник матеріалів наукової конференції „Українсько-польський конфлікт на Волині в роки Другої світової війни: генезис, характер, перебіг і наслідки” - Луцьк. 2003.
12. Суханова З., Суліма-Матлашенко Н. Андрій Шептицький: реалії хресного шляху // Дзвін.-1991.-№1.
13. Комар В. Польське військо і національна політика в Західній Україні напередодні 1939 р. //1939 рік в історичній долі України і українців. Матеріали Міжнародної наукової конференції 23-24 вересня 1999 року. - Львів, 2001.
14. ДАВО, ф.46, оп.9, спр.4671.
15. Державний архів Рівненської області (ДАРО), ф.32, оп.36, спр.2.
16. Волинське Слово. - 1939.- 26 лютого.

Постоловський Р.М
Цятко В.М.

ЗАГАЛЬНИЙ ПОЛІТИЧНИЙ СТРАЙК 5-6 ЛИСТОПАДА 1923 РОКУ В ПОЛЬЩІ І ПОЛІТИКА ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

У жовтні 1923 року пройшли загальні страйки робітництва Верхньої Сілезії і Домбровського басейну. Вони мали економічний характер і були викликані інфляцією. Робітники Верхньої Сілезії вимагали, як свідчить відозва виконкому фабзавкому, реалізації таких пунктів: збільшення зарплат у 2 рази, тобто таких, котрі були до 1914 року, і, згідно статистичних комісій, виплати зарплат щотижня. Але підприємці погодилися лише підвищити зарплату робітникам на 30 %. Загальний страйк у жовтні 1923 року був величезним за кількістю страйкуючих. У Верхній Сілезії у 1923 році страйкувало 243,3 тис. робітників і службовців, і це було в основному у жовтні місяці. Загальний страйк у

Домбровському басейні був значно меншим, адже всього у 1923 році у південних воєводствах Польщі страйкувало 77,8 тис. чоловік [22, с.6].

Очікуючи вибуху соціалістичної революції в Німеччині, комуністи Польщі зосередили свої сили „на політично-стратегічних пунктах, тобто на Верхній Сілезії, на Домбровському вугільному басейні, на Варшаві і Лодзі [8, с.270]. Але перетворити страйки робітників Верхньої Сілезії і Домбровського басейну в політичні і дестабілізувати обстановку в країні членам Комуністичної партії не вдалося. 13-15 жовтня після вибуху у Варшавській цитаделі поліція арештувала у Верхній Сілезії 120 чоловік, у Домбровському басейні – 130, у Кракові – 23 чол. [10, оп.3, спр.47, арк.63]. Це різко ослабило сили комуністів Польщі.

Але в кінці жовтня виник конфлікт між урядом і залізничниками, які вважалися працівниками державних підприємств і установ. Страйк залізничників загрожував паралізувати транспортну систему держави. Його розпочали залізничники Краківської дирекції. У відповідь уряд мілітаризував залізничні установи Краківської і Львівської дирекцій, а це загрожувало страйкарям військово-польовими судами. Лідери Польської соціалістичної партії, під політичним впливом яких були залізничники, вимагали від уряду, щоб той скасував мілітаризацію.

На засіданні Ради міністрів 3 листопада представники головної партії урядової коаліції – ендеків на чолі з Дмовським вчинили тиск на прем'єра В.Вітоса, і той не пішов на угоду з лідерами ППС. Вирішив не поступитися на вимогу ППС і міністр внутрішніх справ В.Кернік. В такій обстановці Рада міністрів прийняла рішення про надзвичайний стан у Кракові і Львові.

Після такого рішення уряду, який намагається „взяти нас за горло”, ЦВК ППС посилає всім окружкам партії директиву про початок загального політичного страйку солідарності [18, с.171].

3-го листопада 1923 року ЦВК ППС видав відозву до робітників Польщі, в якій говорилося: „Хай живе загальний страйк! Геть репресії! Геть диктатуру реакції! Товариші робітники! Уряд Вітоса, Корфантого, Дмовського вирішив загубити робітничий клас. П'ятимісячний уряд реакції привів країну на край провалля”. ЦВК ППС призначив початок загального страйку на 5 листопада. Водночас закликала робітників до страйку і Центральна комісія профспілок – профоб'єднання, яке знаходилося під керівництвом ППС. Польське профспілкове об'єднання (ППО) також приєдналося до страйку. 5 листопада звернулися до робітників і робітниць із закликом до страйку комуністи Польщі. У відозві КППРП говорилось: „Уряд Дмовських, Корфантих, Вітосів вдається до крайніх, найгостріших заходів, щоб зламати страйк. У Кракові оголошено польові суди. Настав уже час, щоб відізався весь робітничий клас Польщі! Робітники! Робітници! Геть уряд Х'єно-П'єста! [11, с.33].

Проголошуючи страйк солідарності в загальнодержавному масштабі, лідери ППС намагалися за його допомогою не тільки ліквідувати польові суди та милітаризацію залізниць Краківської та Львівської дирекцій. Загальний політичний страйк робітників керівники ППС хотіли використати як політичний засіб дискредитації правочентристського уряду В.Вітоса, активізувати всі опозиційні клуби послів сейму з метою усунення уряду, але тільки конституційним шляхом у стінах парламенту.

Якою була політична тактика ППС, бачимо з проекту резолюції „Питання політичної тактики”. Вона була 5 жовтня опублікована в газеті „Роботнік” перед наміченим конгресом ППС. У зв'язку з тим, що в Польщі більшість населення було селянським і дрібнобуржуазним, керівники ППС вважали соціалізм далекою перспективою, і висували програму часткових реформ у рамках існуючого буржуазного ладу, розраховану на найближчий період. У проекті резолюції говорилося, що через відсутність умов для створення народного уряду (уряду лівих сил) у найближчому

майбутньому, ППС може підтримати при чітко окреслених формах антиправий кабінет, який виникає з парламентської ситуації [19, 1923, 5,X]. Це означало, що ППС заявила про свою готовність підтримати лівоцентристський уряд як менше зло. Пізніше лідер ППС Г.Діаманд доводив, що до народного уряду у Польщі ще далеко, бо між ППС і селянською партією „Визволене” існують великі суперечності, через які в середовищі лівих сил у Польщі „лівий уряд” ще не назрів [19, 1924, 1.X].

Напередодні загального страйку ЦВК ППС дав відповідь на пропозицію КППРП створити єдиний фронт із метою повалення уряду Вітоса і боротьби за робітничо-селянський уряд. В газеті „Роботнік” від 4 листопада 1923 року була надрукована стаття генерального секретаря ЦВК ППС М.Недзялковського „Відповідь комуністам”. Недзялковський заявив у статті, що ми (ППС) не дамо ворогам розірвати Польщу, натякаючи на те, що на II з'їзді КППРП було проголошено гасло відриву Західної України і Західної Білорусії від Польщі, в той час, коли ППС виступала за територіальну автономію Західної України в складі Польської держави. Недзялковський від імені ЦВК ППС виступив проти спільних дій ППС з ННР і її профоб'єднанням ППО, назвавши їх „ворожими класовому рухові” [19, 1923, 4.XI].

На підставі розпорядження міністра внутрішніх справ В.Керніка на території всієї держави були заборонені демонстрації і мітинги „під голим небом”. Тоді ж оголосив відозву до населення поліський воєвода, закликаючи робітників, особливо залізничників, не брати участі у цьому страйкові, який „принесе державі тільки небажані втрати”. В кінці відозви говорилося, що на території Полісся ні один похід чи зібрання „під голим небом” не будуть дозволені [1, лист 217].

5 листопада на вулиці міст Польщі вийшли тисячі робітників. Почався загальний політичний страйк. Головним його організатором була ППС та профспілки, що знаходилися під її впливом. Всупереч правді радянські історики в своїх

працях заслугу в організації загального страйку в листопаді 1923 року приписували тільки керівникам і активістам КПРП. Так, наприклад, у двотомнику з історії України (1969 р.) було дослівно сказано таке: „Комуністична партія закликала робітничий клас до загального політичного страйку, який почався 5 листопада 1923 р.” [4, с. 460].

Уже першого страйкового дня стало ясно, що всупереч забороні властей проводити зібрання „під голим небом” страйкуючі проводили мітинги і демонстрації. В деяких містах відбулися сутички між страйкуючими і поліцією.

Але охопити загальним політичним страйком всі промислові центри Польщі і залізниці не вдалося. Не були охоплені загальним страйком робітники Домбровського басейну, які були великою мірою під впливом ППС і КПРП. Причиною цього було те, що, враховуючи виснаженість і втому робітників Домбровського промислового регіону в дні жовтневого страйку, ЦВК ППС призначив його початок аж на 7 листопада, а самі комуністи повести робітників басейну на страйк без ППС не мали сили. Не була охоплена загальним політичним страйком і Верхня Сілезія. Цей головний індустріальний регіон Польщі участі у листопадовому страйку не взяв, бо тут робітництво було під впливом християнських демократів (хадеків), ННР, а не ППС. Тут також був нікчемним вплив комуністів після розгрому поліцією Верхньосілезького окружкому КПРП 13-15 жовтня.

Не змогли взяти участі у листопадовому політичному страйкові і робітники Лодзінського промислового округу, хоча там своєчасно було одержано відозви ЦВК ППС і КПРП із закликами до виступу. Маючи в Лодзі сильну свою організацію, активісти ННР заявили, що члени ППО почнуть страйкувати в Лодзі 7 листопада. Отже, страйку в Лодзі і не було почато [15, с.155].

Не вдалося ППС і комуністам залучити до загального страйку залізничників „східних земель”, тобто Віленщини, Новогрудського, Поліського та Волинського воєводств. Вплив ППС на цих землях був невеликим. Поліський воєвода

повідомляв міністра внутрішніх справ Керніка, що „впливом ППС серед залізничників на Поліссі охоплено відносно невелику групу”, тобто тільки частину робітників залізничних підрозділів Бреста [1, лист 196]. Не вдалося підняти на страйк більшість робітництва міста Вільно. Там на засіданні керівників страйкому залізничників було піддано різкій критиці уряд Вітоса за мілітаризацію залізниць Краківської дирекції. На тому засіданні один виступаючий закінчив свою промову вигуком „Хай живе загальний страйк!” Але тоді у Вільно страйкували лише робітники електростанції і водопровідники. Роботу цих підприємств забезпечували в основному військові технічні підрозділи [9, лист 3].

Не в силі були комуністи, щоб залучити залізничників „східних земель” до загального страйку. В Ковелі тоді серед робітників діяло лише 5 членів КПРП, у Бресті – 16. Ось чому у Бересті страйком була охоплена лише частина робітників [10, оп.1, д.424, л.40-41]. У Пінську (на Поліссі) під керівництвом членів ППС у страйку взяли участь близько 2 тис. чоловік. У селищі Рокитне Сарненського повіту під керівництвом ППС до страйку приєдналися робітники скляної гуті [1, лист 196]. Отже, страйком на „східних землях” були охоплені лише окремі пункти і то частково. Страйк тут не вдався. Залізниці Віленської дирекції працювали. Від Вільно до Здолбунова через Сарни і Ковель та Брест ходили поїзди. Роботу залізниць Віленської дирекції забезпечили власті за допомогою підрозділів 2-го залізничного військового полку [9, лист 17]. Не вдалося залучити до участі у загальному страйку і всіх робітників Варшави. Тут у страйку взяла участь лише частина робітників і службовців, бо серед робітництва столиці мала великий вплив партія християнських демократів, лідер якої В.Корфантий входив до складу уряду Вітоса. У Варшаві військові підрозділи забезпечували роботу електростанції [18, с. 171]. Робітники Варшави, особливо великих фабрик і заводів, були під впливом християнських демократів.

Страйком були охоплені робітники Львівської дирекції залізниць, міста Львова і Бориславського нафтодобувного

району. Там поліція також ще у жовтні заарештувала багатьох комуністів, які числилися в її списках комуністичними агітаторами. На допомогу поліції у Дрогобич і Борислав були направлені військові частини. Коли 6 листопада робітники Борислава рушили колоною до центра міста для проведення мітингу, то їм шлях перепинив відділ солдатів і поліції. Незважаючи на спробу місцевих лідерів ППС, які керували колоною, уникнути сутички з військовими, сутичка все-таки відбулась. Окремі робітники почали в сутичці відбирати зброю у поліцейських і солдатів. Внаслідок зіткнення трагічно загинуло 2 робітники, серед яких був член ППС. Робітники розійшлися, але продовжували страйкувати. Щоб повідомити робітників Борислава про скасування мілітаризації залізниць і припинення страйку, у місто виїжджали посол від ППС Г.Діаманд і генеральний секретар ЦВК ППС М.Недзялковський [13, лист 25].

В наступному, щоб створити міф про листопадові події 1923 року як про „вершину революційної боротьби” в історії Польщі міжвоєнного періоду, радянські історики події в Бориславі назвали „революційними боями”. Ось один приклад: „6 листопада на вулицях Борислава пройшли бої робітників з поліцією і військом, під час яких декілька чоловік було вбито [4, с.460]. А в дійсності то ніяких боїв чи бою в Бориславі не було.

Тоді політичним страйком 6 листопада був охоплений також Львів, де робітники всупереч забороні проводити демонстрації і мітинги „під голим небом”, виходили на вулиці і намагалися пройти до центра міста колонами. Загони поліцейських розігнали робітників, які у відповідь, у деяких випадках, роззброювали поліцію. Але ніяких „боїв” у Львові між робітниками і військом та поліцією тоді не було.

ППС проголосила страйк у всепольському масштабі, але він всепольським не став. У політичному страйку не взяли участі робітники і службовці найголовніших індустріальних районів Польщі – Верхньої Сілезії, яку називали промисловим серцем держави, Домбровського вугільного басейну і

Лодзінського округу. Основне ядро учасників страйку склали залізничники, але вони лише частково взяли в ньому участь. Загальним страйком були охоплені повністю тільки залізниці двох дирекцій – Краківської і Львівської. Радомська, Варшавська і Станіславська дирекції залізниць були охоплені цим страйком лише частково. Більшість залізниць Польщі – залізниці західної, північної частини Польщі, а на сході залізниці Віленської дирекції – не страйкували. Отже, страйк 5-6 листопада всепольським не став.

Перед початком загального політичного страйку у Кракові, який вважався найсильнішим центром впливу ППС, перебувала група лідерів ППС, які прибули туди для підготовки проведення XIX конгресу своєї партії. Серед них були члени Головної ради ППС і послы сейму. В той же час у Кракові не було жодного члена ЦК КППП, тому що головні сили компартії були зосереджені в головних індустріальних районах країни – Верхній Сілезії, Домбровському басейні, Лодзі, Варшаві. На V конгресі Комінтерну представник КППП Краєвський сказав про це так: „Становище в той час було таке, що революція в Німеччині здавалася близькою. І ми вважали, що всю нашу увагу ми повинні зосередити... на політично-стратегічних пунктах, тобто на Верхній Сілезії, на Домбровському вугільному басейні, на Варшаві і Лодзі. Ми зосередили свої сили на цих пунктах, в цих пунктах ми вели боротьбу.... Що слід було чекати повстання в Кракові, що взагалі можна було чекати в Кракові чогось подібного, цього ніхто в Польщі не передбачав... Це не промисловий центр. Це була цілковито передбачувана, неочікувана подія. У нас була там тільки маленька організація...” [8, с.270].

Дійсно, Краківський окружком КППП, в складі якого на осінь 1923 року було всього 58 членів, був у середині жовтня розгромлений поліцією. Сиділи уже в тюрмі всі керівники Краківського окружкому КППП. Ті комуністи, які залишилися на свободі, позбавлені керівництва, ще не були ознайомлені навіть із рішеннями II з'їзду своєї партії. Члени Комуністичної спілки молоді у Кракові також були в подібній ситуації.

Краківський окружком КСМ був заарештований у повному складі ще в травні 1923 року, а до осені були заарештовані і засуджені найбільш активні краківські комсомольці. В судовому вирокі підкреслювалось, що покарані за „організацію таємних спілок”, активну участь в їхній діяльності та пропаганду „словом і пресою” комуністичних гасел, а „в надзвичайному випадку – революційної боротьби проти нинішнього устрою держави і форми уряду...” [14, с.51].

Внаслідок революційної агітації комуністів деякі солдати передавали їм таємно зброю і патрони. В.Гдуля у своїх спогадах писав, що восени 1923 року в піхотному полку, що стояв у Тарновських Гурах, діяли комуністичні агітатори. Коли цей полк було передислоковано до Кракова, то комуністи цього полку під час патрулювання давали себе „обеззброїти”. За прикладом одних пішли й інші. Таким чином комуністи Кракова отримали від солдатів цього полку 35 гвинтівок [23, с.102]. Отже, цілком ймовірно, що робітники Кракова, йдучи на мітинги „під голим небом”, мали трохи вогнепальної зброї. Як і скрізь, тоді у Кракові також не бракувало екстремістських, анархістських і кримінальних елементів, які могли спровокувати бунти і бійки.

Уже в перший день загального страйку робітники Кракова провели в центрі міста великий мітинг „під голим небом”. При спробі поліції розігнати мітинг пройшла сутичка поліцейських із робітниками.

Вранці 6 листопада у Кракові біля Робітничого дому зібралися страйкуючі на мітинг. Загін поліції мав наказ не пропускати колони страйкуючих до будинку воєводського управління. До Робітничого дому вранці 6 листопада прибули солдати двох піхотних рот під командуванням капітана М.Обедзінського. Солдати й офіцери стали навпроти робітників. Гриміли вигуки „Хай живе військо!”. Коли робітники ринули вперед і змішалися з солдатами, пролунали постріли з боку поліції. Побачивши, що для відсічі поліцейських робітникам потрібна зброя, солдати, не вчинивши опору, дали можливість робітникам їх безкровно

обеззброїти. Батальйон М.Обедзінського був роззброєний, а солдатів, як полонених, робітники відвели до Робітничого дому. Офіцери розбіглися. Історики вважають, що батальйон піхоти, який мав протистояти страйкуючим, був розагітований і комуністами, і прибічниками Ю.Пілсудського. Озброєні гвинтівками, збунтовані страйкарі потиснули відділи поліції і очистили від них ряд вулиць і провулків [17, с.17].

У зв'язку з тим, що збунтовані страйкуючі робітники стріляли в поліцейських і були вбиті та поранені з обох сторін, Краківський воєвода К.Галецький і командувач Краківським корпусним військовим округом генерал дивізії Ю.Чікель вирішили витіснити робітників із вулиць до Робітничого дому і змусити їх розійтися. Коли почали рухатися ескадрони уланів, то бунтарі почали стріляти попереду уланів у брук, але кулі рикошетили і вбивали коней і вершників. Найбільше загинуло тоді коней. Близько 10 години ранку улани припинили спробу розігнати страйкуючих і відійшли [17, с.23].

У Варшаві уряд, одержавши по телефону повідомлення про події в Кракові, не мав бажання йти на компроміс із лідерами ППС, які очолили страйк. Але все-таки у Раді Міністрів розпочалася нарада. В ній взяли участь прем'єр Вітос, маршал сейму Ратай, Корфантий і група лідерів ППС на чолі з генеральним секретарем ЦВК партії М.Недзялковським. Уряд погодився скасувати мілітаризацію залізниць і польові суди на території Краківської дирекції залізниць, а ППС дала згоду зупинити страйк. Близько 11-ї години 6 листопада в Кракові одержали по телефону наказ міністра внутрішніх справ Керніка припинити стрілянину, щоб дати можливість членам ППС відібрати у бунтарів зброю.

Краківський кривавий бунт змусив уряд Польщі зняти з посад воєводу Галецького і командувача Краківського військового округу генерала Чікеля. Вони були звинувачені у невмілому керівництві, що призвело до небажаних наслідків. Виявилось, що в ході сутичок військо втратило 14 чоловік (серед них 3 офіцери), а поранено було 38 поліцейських і до

сотні уланів. В ході сутичок із військом і поліцією бунтари захопили в свої руки багато гвинтівок, 8 кулеметів, полонили 192 солдати та 180 поліцейських. Після страйку було повернуто властям 310 гвинтівок і 4 кулемети [19, 1924, 12 черв.].

Виявилося, що у Кракові в ході страйку в сутичках з поліцейськими і уланами взяли участь члени ППС, комуністи, члени НПП і члени Партії незалежних солдатів, безпартійні. В ході страйку і в сутичках 6 листопада взяла участь і частина молоді Кракова. Члени КСМ, лівосоціалістичної молодіжної організації „Жиче” перев’язували поранених. Серед них були і студенти Краківського університету – ліві соціалісти. В ході бунту і сутичок 2 студенти загинули. Всього у Кракові 6 листопада загинуло 18 чоловік з боку цивільного населення. Серед них було 15 робітників, 2 студенти і 1 службовець [12, с.103].

Спроби роззброїти і відігнати поліцейських робітники робили і 7-8 листопада. Так, наприклад, 7 листопада натовп залізничних і заводських робітників напав у Тшебіні на залізничну станцію і роззброїв підрозділ солдатів. Тільки після прибуття другого військового підрозділу робітників вигнали із залізничної станції. Того ж дня на шахті „Сатурн” у Домбровському басейні відбулося зіткнення робітників із поліцейськими. Побивши добре поліцейських, робітники гукали їм услід: „Ми вам дамо Краків, тільки краще!” Ввечері 8 листопада у Тарнові також відбулася сутичка між страйкуючими і поліцією. В ході зіткнення робітники почали роззброювати поліцію, „наслідуючи події, які день перед цим розігралися в Кракові” [21]. Тоді в Тарнові в сутичці загинуло 5 робітників.

Звістка про краківські події по-різному була сприйнята трудящими. 29 листопада 1923 року в Богородчанах (Станіславського воєводства) обурені робітники погрожували поліцейським, заявивши, що вчинять з ними так, „як у Кракові” [2, арк.41].

Загальний страйк погас, але в країні була напружена обстановка. Військові підрозділи продовжували охороняти залізничні станції і військові заводи. Лише 9 листопада командувач Львівським військовим округом генерал Єнджеєвський дав наказ про зняття військової охорони на залізницях Львівської і Станіславської дирекцій. А в окремих місцях держави військові підрозділи продовжували охороняти важливі об’єкти. На території Бориславського нафтодобувного району допомагали охороняти нафтові об’єкти підрозділам Львівського військового округу військові частини з Перемишля. Лише 12 листопада 6-й полк уланів залишив Дрогобич [3, арк.147, 233].

5-6 листопада показали, що загальний політичний страйк не вдався, бо він фактично відбувся тільки на півдні держави. Всупереч керівникам КПРП лідери ППС вважали, що в Польщі співвідношення сил таке, що у близькому майбутньому соціалістичний переворот неможливий, що він є питанням далекого майбутнього. Ось чому ЦВК ППС не планував переростання загального страйку в повстання, бо таке було б приречене на даремне пролиття крові і поразку. Згода керівників ППС зупинити страйк після скасування урядом Вітоса мілітаризації залізниць була політично вірною. Тому заява Профінтерну в Москві, що 6 листопада ППС „зрадила революційний Краків”, є безпідставною [5, с.418].

Зразу ж після подій у Кракові виконком Комінтерну, який комуністи вважали „генеральним штабом всесвітньої соціалістичної революції”, випустив відозву до трудящих всього світу під назвою „До повстання польських робітників у Кракові”. В цій відозві краківський бунт був названий повстанням і говорилося, що робітники Польщі разом із робітниками Німеччини „ведуть у себе боротьбу з реакцією”, за новий уряд. Водночас виконком Комінтерну заявив, що ця мета не досягнута повстанцями через „зраду” лідерів ППС [7]. Отже, виконком Комінтерну, намагаючись виправдати свою авантюристичну тактику, створив легенду про повстання в Кракові, зваливши всю провину за його невдачу на ППС.

До пропаганди такої легенди доклало зусиль і виконавче бюро Профінтерну, яке було фактично філіалом Комінтерну. Представник КППР у виконбюро Профінтерну Г.Ляцер (Е.Бранд) писав, що польський робітничий рух „після повстання в Кракові” звернув на себе увагу всього міжнародного пролетаріату. Виконавче бюро Профінтерну зарахувало польських і німецьких робітників до „найбільш революційно-сильних загонів європейського пролетаріату” [6, с.194].

Легенду про повстання в Кракові розвивав у Москві А.Варський. Він писав, що „загальний страйк, особливо брання робітників і солдатів у Кракові”, провалили програму уряду Вітоса. Варський писав, що коли уряд Вітоса впаде, то масам треба сказати, що „робітники, селяни в солдатських мундирах у Кракові, Тарнові, Бориславі, Львові” повалили його „загальним страйком і збройним повстанням” [24, с.161].

Керівникам виконкому Комінтерну, які всі свої надії покладали на близьку і швидку перемогу революції на чолі з комуністами в Німеччині і Польщі, здавалося, що у Кракові уже почав складатися робітничо-селянський революційний союз. У відозві виконкому Комінтерну говорилося, що „в Кракові польський і український селянин у солдатському мундирі перейшов на бік робітників”, що треба і в подальшому „ширити і зміцнювати цей союз робітника і селянина, скріплений кров’ю у Кракові” [7].

„Краківську літературу” за вказівкою М.Кошутської, яка була представником ЦК КППР у Комінтерні, почав створювати польський емігрант-комуніст Т.Домбаль. Він у Москві написав брошуру під назвою „Краківське збройне повстання”. Вона була написана на основі матеріалів польських робітничих газет, з яких Домбаль тенденційно використав ті матеріали, що відображали погляди і прагнення комуністів і лівих соціалістів. Уже влітку 1924 року ця брошура була поширена підпільно в багатьох районах Польщі, зокрема і на Волині. До 2-ї річниці „польського листопаду”, як

полюбляли висловлюватися комуністи, Т.Домбаль свою брошуру уже переробив у книжечку обсягом понад 110 сторінок. Написав він її в дусі лівацько-догматичних рішень V конгресу Комінтерну. Домбаль у своїй книжці намагався довести, що 6 листопада 1923 року у Кракові було збройне повстання, що мета його – встановлення диктатури пролетаріату і проголошення Польщі радянською. Ця книга була видана у Мінську під назвою „Краківське повстання” [11]. У „невдачах” краківських робітників Домбаль звинуватив лідерів ППС. До хору про „збройні бої” робітників Польщі за диктатуру пролетаріату приєдналися і обласні організації Компартії Польщі – КПЗУ і КПЗБ та члени КСМ у Польщі. За вказівкою зверху польський поет Бруно Ясенський написав вірш „Марш краківських повстанців”, що поширювався підпільно серед радикально настроєної частини населення. Легенда про події в Кракові довго підтримувалась і наступницею Компартії Польщі – ПОРП. Так, наприклад, ще у 1983 році автор статті, поміщеної в журналі ЦК ПОРП, закликав молодь країни не забувати „про збройні бої 1923 року в Кракові” [16, с.11-12].

Отже, ППС оцінювала політичну ситуацію в країні по-іншому, ніж КППР. Будучи секцією Комінтерну, Компартія Польщі по-лівацькому оцінювала обстановку в країні і проводила відповідну політику. Восени 1923 року Комінтерн зазнав поразки в Німеччині, намагаючись здійснити там комуністичну революцію. Поразкою Комінтерну і його складової – КППР закінчилися спроби підняти на боротьбу і робітників Польщі.

Джерела та література:

1. Государственный архив Брестской области. – Ф.67, оп.1, д.365.
2. Державний архів Івано-Франківської області. – Ф.2, оп.1, спр.162.
3. Державний архів Львівської області. – Ф.1, оп.58, спр.23.
4. История Украинской ССР. Том второй. – К., 1969.
5. Красный Интернационал профсоюзоз. – 1923. – № 10-11.
6. Международное профдвижение 1923-1924 гг. Отчет Исполбюро III конгресса Профинтерна. – М., 1924.
7. Правда. – 1923. – 17 ноября.

8. Пятый всемирный конгресс Коммунистического Интернационала. Стенограф. отчет. Часть I. – М.–Л., 1925.
9. Центральный Государственный архив Литовской ССР. – Ф.53, оп.23, ед.хр. 722.
10. ЦЗСД. – Ф. 534.
11. Dabal Tomasz. Powstanie krakowskie. – Minsk, 1925.
12. Drobner B. Moje cztery procesy. – Warszawa, 1962.
13. Dziennik ludowy. – 1923.
14. Fiszer A. Zapiski z krakowskiej celi. – Krakow, 1964.
15. Mroczka L. Lodzka organicja Polskiej Partiji Socjalistycznej w latach 1918-1926. – Lodz, 1971.
16. Nowe drogi. – 1983. – № 12.
17. Powstanie krakowskie 1923 roku. – Warszawa – Krakow, 1973.
18. Rataj M. Pamietniki. 1918-1927. – Warszawa, 1965.
19. Robotnik. – 1923-1924.
20. Sejm RP. Sprawozdanie sten... z 16.11.1923 r., lam.14.
21. Sprawozdanie sten... Senatu RP z 14.11.1923 r., lam.16.
22. Wiadomosci statystyczne GUS. – Warszawa, 1925. – № 13.
23. Wierni sprawie. – Katowiece, 1968.
24. Z pola walki. – 1971. – № 2.

Гон М.М.

ДИЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ НАЦІЇ В ПОЛЬЩІ (1918-1939 pp.)

Перспектива конституювання поліетнічної політичної нації – дилема, яку можна визначити як пошук шляхів, що сприяють абсорбції в лоні етнопсихологічного автообразу „ми” тих, хто, завдяки об’єктивній дискретності етнічного мислення, асоціюється титульними етнонаціями з „вони”, чи навпаки – відторгнення „чужих”. Яскравий приклад вибору між цими біполярними полюсами – позиції, які репрезентували поляки після відродження їх національної держави в 1918 р.

У концептуальному аспекті важливим є те, що суб’єктами політичної нації є держава як політичний інститут, титульний етнос та етнічні меншини. При цьому двоє перших є взаємозалежними, адже учасники антиімперського, сепаратистського етнічного руху – творці держави, а остання

здійснює націотворчу функцію, керуючись її експектаціями. Тому, попри різнопорядковість категорій, спостерігається ототожнення держави й етнонації, яка в час краху імперій здобула новий політико-правовий статус. Це відбувається завдяки „привласненню” створеного її ж силами політичного інституту. Така тенденція рельєфно простежується в одному з наріжних компонентів польського націоналізму: „поляки – суверен Другої Речі Посполитої”.

Польський антиімперський рух відтворив домінуючу тенденцію етнополітичних процесів у Європі ХІХ-ХХ ст.: претензії етнонацій на створення національних держав при одночасному відмежуванні від себе „чужих”. Цей алгоритм їх відторгнення знайшов вияв у державній етнонаціональній політиці до часу травневого перевороту, здійсненого Ю.Пілсудським. Адже ендеки трактували міжетнічні суперечності суспільною константою, конструювали взаємини „чужих” за принципом homo homini lupus est („людина людині звір”). Така постановка питання популяризувала серед польських радикалів ідеологію етнічного егоїзму, яка й визначала їхнє шовіністсько-культуртрегерське ставлення до етнічних меншин упродовж міжвоєнного періоду. Воно виявилось в сповідуванні завдання етнічної асиміляції слов’ян (зокрема – українців), прагненні змусити до еміграції з Польщі німців і євреїв, перетворити етнічні меншини на громадян „другого гатунку”.

Іншу платформу обстоювали партії, що формували табір польських консерваторів. Якщо ендеки прагнули побудувати моноетнічну державу, то політичні сили, які конструювали свої програмні постулати на ґрунті католицизму, виявляли готовність сприяти громадянсько-територіальній ідентичності етнічних меншин, обстоювали принцип їх подвійної лояльності – як до власної спільноти, так і до держави.

Цього домагалися ліві й центристські політичні сили. Частина з них, зокрема, висловлювали готовність виконати вимоги українців стосовно запровадження на їхніх етнічних

Ворон Олена Петрівна – аспірантка кафедри всевітньої історії РДГУ
Воляннюк Володимир Олександрович – здобувач кафедри всевітньої історії РДГУ
Петлюк Ігор Васильович – аспірант кафедри всевітньої історії РДГУ
Гень Олег Федорович – аспірант кафедри всевітньої історії РДГУ
Бунечко Сергій Миколайович – здобувач кафедри всевітньої історії РДГУ
Долганов Петро Сергійович – магістр історико-соціологічного факультету РДГУ
Філіпчук Ігор Володимирович – викладач кафедри всевітньої історії РДГУ
Кукурудза Андрій Ростиславович – викладач кафедри всевітньої історії РДГУ
Постельжук Олександр – аспірант кафедри всевітньої історії РДГУ

ЗМІСТ

ВСТУП	3
Постоловський Р.М. СЛОВ'ЯНОЗНАВСТВО В СИСТЕМІ ГУМАНІТАРНИХ ЗНАНЬ	5
Савчук П.О. ВІРОСПОВІДАННЯ ЧЕХІВ ДУБЕНСЬКОГО ПОВІТУ КІНЦЯ ХІХ СТОЛІТТЯ	7
Шеретюк В.М. ДИСИДЕНТСЬКЕ ПИТАННЯ В КОНТЕКСТІ ПЕРЕДУМОВ ПЕРШОГО ПОДІЛУ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ	10
Жилюк С.І. БОЛГАРСЬКЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ПИТАННЯ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.: ЕТНОКОНФЕСІЙНИЙ ФАКТОР ПРАВОСЛАВ'Я У ГЕОПОЛІТИЧНОМУ ВИМІРІ	21
Давидюк Р.П. ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКО- ПОЛЬСЬКИХ ВІДНОСИН НА ВОЛИНІ У 30-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ	25
Постоловський Р.М. Цятко В.М. ЗАГАЛЬНИЙ ПОЛІТИЧНИЙ СТРАЙК 5-6 ЛИСТОПАДА 1923 РОКУ В ПОЛЬЩІ І ПОЛІТИКА ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ	31

Гон М.М.
ДИЛЕМИ ФОРМУВАННЯ
ПОЛІТИЧНОЇ НАЦІЇ В ПОЛЬЩІ
(1918-1939 pp.) 45

Сєверова О.В.
НАЦІОНАЛЬНЕ ПИТАННЯ
У ПРОГРАМАХ ДЕКАБРИСТІВ..... 48

Десятничук І.О.
РОБІТНИКИ: РОЗВ'ЯЗАННЯ ДИЛЕМИ
ВИБОРУ ВНУТРІШНЬОГРУПОВИХ/
ЗАГАЛЬНОСУСПІЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ
У КОНТЕКСТІ РЕФОРМ
„ПРАЗЬКОЇ ВЕСНИ” 1968 РОКУ 54

Мельничук П.У.
1917 РІК НА ВОЛИНІ 56

Слесаренко А.В.
СОЦІАЛІСТИЧНИЙ РУХ
ЧЕХОСЛОВАЦЬКИХ ГРОМАДЯН –
ОПОЗИЦІЙНЕ ПОЛІТИЧНЕ
УГРУПОВАННЯ
1970-1973 РР. 59

Терешко Ю.М.
ПІДРИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ
Ю. АНДРОПОВА І КДБ ССРС
У ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ ПЕРІОДУ
ПРАЗЬКОЇ ВЕСНИ 1968 РОКУ
З МЕТОЮ ЛІКВІДАЦІЇ „СОЦІАЛІЗМУ
З ЛЮДСЬКИМ ОБЛИЧЧЯМ” 62

Мартинчук І.І.
ПРЕЗИДЕНТСЬКА ВЛАДА

В СЛОВАЧЧИНІ
В НОВІТНІЙ ПЕРІОД
(1993-2004 pp.) 77

Цятко В.М.
ДОВГЕ ЖИТТЯ І СМЕРТЬ ОДНОГО
КОМІНТЕРНІВСЬКОГО МІФУ
(ПРО ПОДІЇ В ПОЛЬЩІ 1923 p.) 81

Олексієвець Т.І.
ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ
СТРУКТУРИ СЕРЕДНЬОВІЧНИХ
ЧЕСЬКИХ МІСТ 96

Ворон О.П.
ПОЛЬСЬКА ТА
НІМЕЦЬКА НАЦМЕНШИНИ
У ВНУТРІШНЬОПОЛІТИЧНОМУ
ЖИТТІ МІЖВОЄННОЇ
ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ 99

Волянюк В.О.
БОРОТЬБА ПІВДЕННИХ
І ЗАХІДНИХ СЛОВ'ЯН
ПРОТИ ГНІТУ ВЕЛИКИХ ІМПЕРІЙ
В ХІХ СТ. : МІЖНАРОДНА
ПОЗИЦІЯ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ 104

Петлюк І.В.
КРАХ ІЛЮЗІЙ
(НАЦІОНАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
КОРОЛІВСТВА СЕРБІВ,
ХОРВАТІВ І СЛОВЕНЦІВ) 108

Гень О.Ф.
Т.Г. МАСАРИК І НОВА ЄВРОПА 111

Бунечко С.М. РЕЕМІГРАЦІЯ ПОЛЯКІВ У СТРАТЕГІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ ПОЧАТКУ 1920-Х РОКІВ	122
Долганов П.С. РОЗБУДОВА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ: ВІЗІЇ ЕКОНОМІЧНОГО НАЦІОНАЛІЗМУ	125
Філіпчук І.В. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ ПОГЛЯД НА СПІВДРУЖНІСТЬ НЕЗАЛЕЖНИХ ДЕРЖАВ	138
Кукурудза А.Р. АВТОКЕФАЛІЯ ЯК ОЗНАКА ІДЕНТИФІКАЦІЇ СЛОВ'ЯНСЬКИХ НАРОДІВ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ- ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ	140
Постельжук О.П. РЕЛІГІЙНИЙ АСПЕКТ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ ВЗАЄМИН: ПОЗИЦІОНУВАННЯ КОНФОРМІСТСЬКИХ ПАРТІЙ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ 1918-1939 рр.	144
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	148
ЗМІСТ	150

Наукове видання

Збірник матеріалів

Першої науково-практичної міжвузівської конференції
„Слов’янські народи в історичному процесі:
генезис проблеми”

Випуск 1

Відповідальний за випуск – Шеретюк В.М.

Відповідальний редактор – Кревська Г.А.

Комп’ютерна верстка – Писарець С.М., Самсонюк В.Б.

Комп’ютерний макет – Самсонюк В.Б.

Збірник матеріалів Першої науково-практичної міжвузівської конференції „Слов’янські народи в історичному процесі: генезис проблеми”. – Рівне: РДГУ, 2007. – 153 с.

Підписано до друку 28.12.2007 р. Формат 60x84 1/16.

Гарнітура Times New Roman. Папір офсетний.

Друк різнографічний. Умовн. друк. арк. 13,9.

Наклад 300 прим. Зам. № 44/1.

Адреса редакції:
кафедра всесвітньої історії,
Рівненський державний гуманітарний університет, вул. С.Бандери, 12, м. Рівне.

Віддруковано засобами оперативної поліграфії
редакційно-видавничого відділу
Рівненського державного гуманітарного університету